

UNA SIVELLA VISIGÒTICA DEL SEGLE VIIe

ANTECEDENTS

Durant unes prospeccions realitzades l'any 1967 a conseqüència de tenir coneixement d'una excavació clandestina que s'estava portant a terme en el lloc conegut pel «TOSSAL de les VENES» a un quilòmetre aproximadament del poble de Rojalons, dins del terme de Montblanc, va aparèixer en una balma gairebé a flor de terra una sivella visigòtica¹ trobada pels membres de la secció arqueològica del Museu-Arxiu de Montblanc que es personaren en el mencionat lloc per tal de comprovar la veracitat de dites excavacions.

La sivella un cop en el Museu de Montblanc fou objecte d'una ressenya² encara que no es portà a terme cap estudi científic de la peça. L'interès de la mateixa no va transcendir fora de la gent

1. MUSEU-ARXIU DE MONTBLANC I COMARCA *circular* nº 7, desembre 1966-juliol 1967, pàg. 14. En aquesta circular es menciona la troballa de la peça visigòtica junt amb d'altres materials que es trobaren en una cova superior, la «Balma del Duc». No obstant, els materials trobats no guarden cap relació amb la peça que ens interessa.

2. MUSEU-ARXIU DE MONTBLANC I COMARCA *circular* nº 8, juliol 1968, pàgines 21-22. En la petita descripció de la peça trobem que erròniament se la data dels segles V o VI; pel tipus de sivella, és una data molt baixa, doncs el mencionat grup de sivelles apareix al segle VII. La descripció de la peça ve acompanyada amb un croquis seu mostrant-nos solament els detalls més importants.

que visitava el Museu³ i segurament per aquesta causa no la veiem estudiada ni ressenyada per part dels investigadors que es dediquen a l'època paleocristina i visigoda.

Aquesta sivella de Montblanc, aparegué sense cap més material arqueològic que l'acompanyés, tractant-se d'una troballa dispersa i casual, sembla.

DESCRIPCIÓ

La peça en si, de bronze, consta de tres parts que són les que formen la sivella: la placa que s'adossa a la corretja; la sivella pròpiament dita i la pua o agulla; les mides de la peça són, tenint en compte aquesta divisió, 8'3 cms. de llargada per 3'4 cms. d'amplada i 0'4 cms. de gruix per la placa; la sivella fa 2'9 cms. de llargada per 3'3 cms. d'amplada amb el mateix gruix de la placa; la pua té 3'7 cms. de llargada, 0'4 cms. d'amplada i un gruix que va de 0'3 cms. a 1'5 cms. al lloc d'unió de les tres peces.

Aquesta peça, podem considerar-la com una peça típica de l'època visigòtica-bizantina,⁴ encara que la decoració difereix de la totalitat d'exemplars trobats a la península.

La decoració de la pua es limita a unes ratlles paral·leles i a unes altres perpendiculars, situades en el lloc destinat a l'unió amb la placa i el marc de la sivella. La sivella és de tipus arronyonat amb rebaix per a centrar la pua, amb decoració composta per vuit dobles cercles; el més petit es limita a un punt situat al centre de l'altre, quatre a cada costat del rebaix per a la pua i entre això i la pestanya per enganxar-hi la placa.

La decoració més completa, com és usual en aquests exemplars, correspon a la placa, que és de tipus arronyonat però la part final amb acabament rodó. Presenta tres punts per fixar la peça a la corretja. En la decoració, trobem que tot el perímetre

3. La peça fou mostrada al Dr. Vilaseca que ja ens donà el seu parer: una de les poques sivelles trobades al país (el Dr. Vilaseca en aquella època n'era el Comissari Provincial d'Excavacions).

4. JULIO MARTÍNEZ SANTAOLALLA, Esquema de la Arqueología Visigótica. *Investigación y progreso*, Año VIII. Madrid, 1934, pàgs. 103-109.

està rodejat per nou apèndixs que sobresurten de la placa, decorats també amb dobles cercles com la sivella; aquests apèndixs separen la sivella en tres parts que corresponen a tres tipus de decoració diferents.

Les tres seccions decorades, les dues primeres, de forma quadrada, corresponen a la part del davant de la placa, i l'arrodonida, a la part final. Trobem que hi ha dos nervis rebaixats en forma de cordó que rodegen completament la placa, separant cada secció. En l'espai que resta entre els dos nervis hi ha un seguit de triangles molt petits, fets a burí, col·locats en diferents posicions. A l'interior de les tres seccions, la decoració també està feta a burí amb tot un seguit de ratlles que possiblement imitin temes fets en pedra.

La primera decoració, la que correspon a la part de l'enganxall amb la sivella, consta de dues ratlles rectes prolongades en tres dels seus quatre costats per ratlles corbes, quedant dividit l'espai en quatre parts. Cada part presenta també una doble circumferència igual que les altres esmentades; la segona part consta d'una ratlla recta de la que hi surten quatre espirals, dues cap a un costat i dues cap a l'altra; la tercera secció, que correspon a la banda arrodonida, també es troba voltada per dos nervis rebaixats amb triangles entre ells. Presenta una decoració com la segona esmentada però complicada amb algunes ratlles més.

Aquestes tres decoracions que hem esmentat van acompanyades d'una sèrie de triangles fets a burí que les perfilen o bé sols les acompanya per reomplir.

ESTUDI I SIMILITUDS

Podem considerar aquesta sivella com a una peça típica d'abillament personal, de perfil liliaci i amb unes possibles arrels de decoració floral estilitzada. Aquests exemplars de decoració floral es complementen amb els exemplars repujats amb or, trobats a Itàlia,⁵ de factura bizantina. També tenen similitud, en-

5. PEDRO DE PALOL, «*Esencia del Arte Hispánico en época visigoda, Romanismo y Germanismo*». Spoleto, 1956.

cara que no tant directa, amb la famosa peça de TREBISONDA,⁶ que representa la faula de la serp i el cocodril. En aquestes peces veiem que manca ja la decoració típica del segle VI que era la de peu carreuat.

Quant a la Península, trobem peces semblants a SANTISTEBAN —Jaén— amb una ornamentació típicament vegetal. L'esquema general és el liliaci encara que amb possibilitats de moltes variants dins d'aquest perfil com ho trobem en les peces de la necròpolis de Pamplona.⁷ Dins d'aquest art bizantí apareix una simetria molt rígida que també trobem en altres exemplars com els d'ALBELDA, Granada, Herrera del Pisuerga, etc., que dóna lloc a peces molt reeixides amb un acabament lobular. D'aquestes peces trobem tallers en tot el territori peninsular.⁸

Referent a Catalunya hi ha poques sivelles de bronze de tipus hispànic⁹ o clarament visigòtic essent més corrents els de tipus mediterrani d'un clar origen romà o bizantí, els quals, en confondre'ls amb d'altres peces que varen servir de model en una època ja avançada dins del segle VII, se'ls ha classificat com a peces peninsulars quan en realitat són d'arrel bizantina.

D'altra banda, degut al poc interès que creiem que tenia Catalunya pels pobles visigots invasors, l'establiment d'ells va ésser mínim, tal com ens ho demostra l'haver-hi poques troballes d'aquest període i encara moltes d'elles reunides en un possible lloc d'habitacles estrictament visigots com és el cas de Roses¹⁰ on s'hi localitzen sis de les onze¹¹ peces trobades. Les altres corres-

6. WERNER, J., «Hallazgos de tipo Bizantino en España». *Cuadernos de Historia Primitiva III* nº 2. Madrid 1948.

7. MERQUIRIZ, Mª A., *Necrópolis visigoda de Pamplona*. Re. v. Príncipe de Viana nº 98-99, Pamplona 1965, pàgs. 107-131.

8. P. DE PALOL, (Obra citada).

9. P. DE PALOL, «Fíbulas y broches de cinturón en época visigótica en Cataluña». *Archivo Español de Arqueología Tomo XXIII*. Madrid 1950 pàgina 74.

Palol ens presenta un estudi detallat de totes les peces visigòtiques trobades a Catalunya, classificant-les i treient-ne una conclusió de poca habitabilitat.

10. Trobades en unes excavacions al castell Hispano-Visigòtic de PUIG-ROM; una d'elles és sencera i les altres cinc fragmentades, és a dir que sols hi ha una o dues de les tres que componen una sivella.

11. P. DE PALOL, (obra citada) pàg. 75-76 figures 6-7.

ponen: una a Empúries, una altra a St. Julià de Ramis (Girona), una altra a Pineda (Barcelona), una altra a Tarragona capital, una altra a la Gleba (Barcelona) i encara una altra a Tàrrega (Lleida), a més a més l'esmentada de Montblanc. No tenim notícia de cap altra nova peça trobada en el Principat. Totes aquestes pertanyen al grup bizantí anteriorment esmentat.

Del tipus estrictament visigòtic-germànic,¹² sols hi ha dues peces a tot Catalunya i trobades a indrets que no són necròpolis. Això i la quantitat de restes paleocristianes trobades al Nord de la Tarraconense, ens indica que la població visigoda és molt insignificant on segueix predominant la població cristiana. En els segles VI-VII, els contactes dels pobles cristià i bizantí, es detecten en les sivelles del grup II,¹³ encara que molt escasses. Quan es forma l'unitat hispano-bizantina es substitueix tot el germànic i és quan es troba molta més abundància de peces que ens indueix a fixar-nos en l'origen de tallers orientals peninsulars, sigui que es trobin enclavats a Catalunya o a la Narbonense.¹⁴ El fet d'haver-hi bisbat a Tarragona i una capella visigòtica edificada sobre les runes de l'amfiteatre romà no determina que, a més de dominar la vida política, dominessin el fet social ja que a la grandiosa necròpolis paleocristiana de Tarragona¹⁵ sols apareix un exemplar prop del sepulcre nº 94, a poca fondària. La peça en molt mal estat de conservació i molt deteriorada, és de bronze i de perfil liliaci, decorada amb senzills nervis perifèrics. Al centre presenta una zona amb tres incisions pariones i fondes; conserva tota la placa, la pua i part de la sivella, i amida 7 cms. de llargada.

Veiem, doncs, que la ciutat de Tarraco sota el domini polític visigot, seguia amb el vestuari i la vida que heretaren de la permanència romana.

Pel que fa a Roses i Empúries, s'aprofita la ciutat romana on hi perdura un petit nucli habitat, convertint-se Roses en Bisbat de la zona, arribant al punt en què sembla que s'hi creà

12. P. DE PALOL, (obra citada) pàg. 77.

13. P. DE PALOL, (obra citada) pàg. 77.

14. P. DE PALOL, (obra citada) pàg. 78.

15. SERRA i VILARÓ, «Excavaciones en la Necrópolis Romanocristiana de Tarragona». *Memorias de la J. S. de Exc. y Antigüedades* pàg. 93. Madrid 1928, figura 3, 6 lám. XXXV.

un centre de nova formació visigòtica, de bastant importància, donat que trobem documents que parlen de la presència de bisbes de Roses en els concilis de Bizanci.¹⁶ Entre la ciutadella, el castell de Puigrom i Empúries ens donen un total de vuit sivelles que, junt amb la menció del bisbat en documents, ens fa veure la importància d'aquest nucli de creació visigoda que fins ara és l'únic clar de tot Catalunya.

Quant a les sivelles trobades, direm que la més espectacular correspon a la d'Empúries,¹⁷ ja sigui pel que amida com per la decoració que presenta.

Veiem que són pocs els vestigis descoberts. No obstant, pel que fa a la ceràmica solament tenim alguns fragments, quasi tots trobats a Roses. Tot això fa suposar que la població d'aquella època, després de les invasions del segle III, s'havia anat empobrint, notant-se alhora una notable decadència econòmica que s'accentuà en els segles VI-VII per causa de la reducció del gran negoci romà que era aleshores el que ara en diem comerç internacional. Aquest empobriment així com el fet de seguir durant molt de temps els ritus religiosos propis, fan que l'estructura de la població no variï fins l'entrada dels àrabs a principi del segle VIII.

CONCLUSIÓ

La sivella de Montblanc la podem incloure plenament en el grup bizantí III, segons Santa Olalla,¹⁸ dient que desapareix per complet el tipus industrial que ens recordava el Sud de Rússia i el Danubi. Aquest grup veiem que perdura del regnat de Suintila al final del regnat visigòtic, del 621 al 711. Aquest període és pobre per a Catalunya; a la resta d'Espanya destaca el Tresor

16. P. DE PALOL, (obra citada) pàg. 78.

17. P. DE PALOL, (obra citada) pàg. 78, fig. 7 nº 3. La peça, molt espectacular, ja que mesura la placa 11,4 cms. per 4,— cms. Una mida poc corrent si la comparem amb les peces normals que són de 7-8 cms. per 3 cms.

18. SANTAOLALLA, (obra citada) pàg. 103-109.

de Guarrazar¹⁹ en el qual es nota ja el bizantinisme, sobretot en els joiells.

A Catalunya,²⁰ Palol ens fa una doble divisió d'aquest grup, diferenciant-lo per les peces segons que siguin de factura germànica o imitadors d'ella, fabricades pels visigots a tot el llarg del segle VII. L'altre grup és el de peces de fabricació peninsular, hispano-visigoda, ja sigui aquí, a la Península, o bé als tallers de la Narbonense seguint models del grup tardaner-romà o bizantí.

Com a exemple típic, tenim la sivella d'Ampúries,²¹ Palol defensa aquesta doble divisió pel fet de què a Catalunya la major part de peces trobades són de factura mediterrània, la qual cosa s'explica per les relacions entre la població paleocristiana i el món bizantí, trobant-nos, doncs, que els paral·lels més concrets són de fora la península i en l'àrea mediterrània.

Per acabar direm que la sivella de Montblanc guarda una gran identitat de forma i de perfil, igual que de construcció, amb les peces trobades a Catalunya. Guarda també un paral·lel de forma amb les de la resta Peninsular del segle VII. També de forma i de perfil s'assembla a les trobades a Europa, a la part Mediterrània. Amb tot, no tenim cap paral·lel pel que fa a la decoració, que és molt esquemàtica i poc corrent. La decoració primordial de la sivella de Montblanc és la seva burinada, no així en les de la resta de Catalunya on sols la trobem com a retoc secundari.²²

Tot això ens fa pensar que sigui una peça de factura local feta per algun artesà que copiava la forma típica però amb el seu afegitó personal.

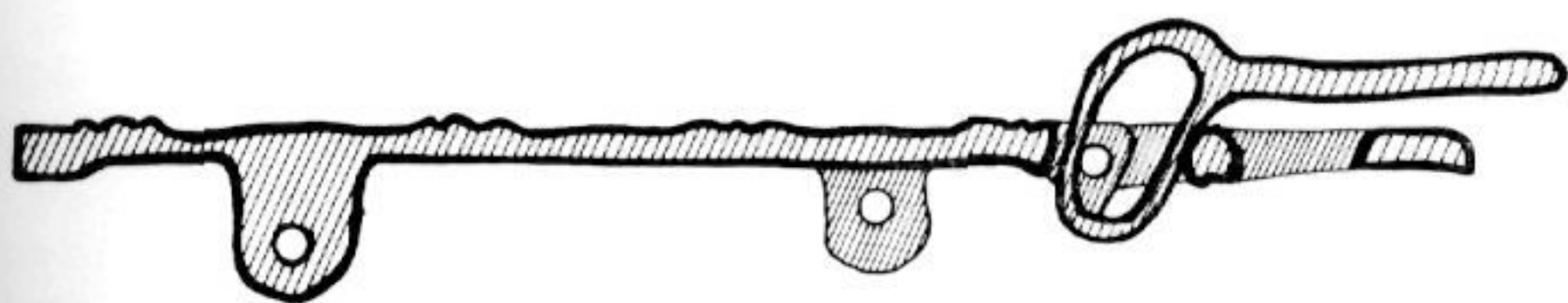
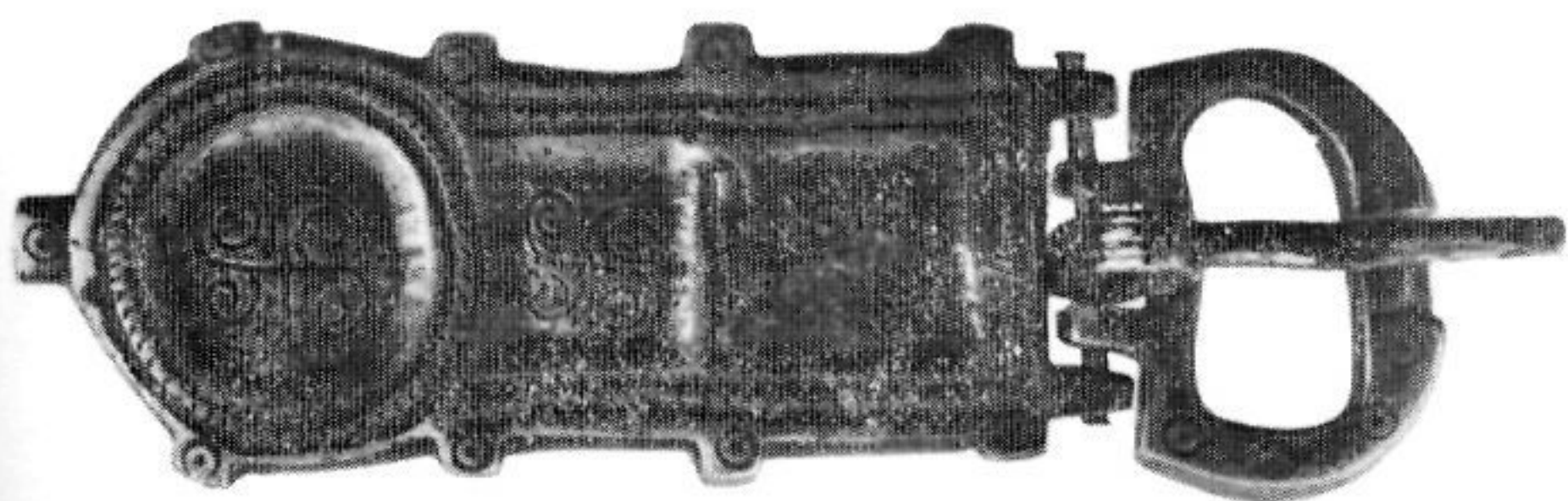
JAUME ESPELT i CÈLIA POBLET *

19. SANTAOLALLA, (obra citada) pàg. 103-109.

20. P. DE PALOL, (obra citada) pàg. 89.

21. P. DE PALOL, *Arte Hispánico de la Epoca Visigoda*. Editorial Polígraf, S. A. Barcelona 1968. Capítol d'objectes d'ús personal, pàgs. 216-219, fig. 126-127.

22. P. DE PALOL, «Fíbulas y Broches de Cinturón de Epoca Visigótica en Cataluña» (obra citada), pàg. 76. Peça de Pineda (Barcelona) fosa a la cera i retocada posteriorment a burí.

Sivella visigòtica de Montblanc, s. VII (Escala natural).